

Uitvoeringsplan Waddenfonds 2014-2017



vastgesteld

te Groningen op 21 mei 2014 door Provinciale Staten van Groningen,
te Leeuwarden op 28 mei 2014 door Provinciale Staten van Fryslân,
te Haarlem op 2 juni 2014 door Provinciale Staten van Noord-Holland.





Voorwoord

Sinds 1 januari 2012 zijn de provincies Noord-Holland, Friesland en Groningen verantwoordelijk voor het Waddenfonds. De provincies hebben hiervoor een gemeenschappelijke regeling getroffen, het openbaar lichaam Waddenfonds. Zo is het Waddenfonds vanaf oktober 2012 aan de slag gegaan met het Pionierprogramma op basis van het uitvoeringsplan dat nog door de rijksoverheid was opgesteld.

In 2013 hebben de provincies hun visie op de toekomst van het Waddengebied in een perspectief tot 2030 vastgelegd met 'Wadden van allure'. Dit is de basis voor het uitvoeringsplan dat nu voor u ligt.

Met dit Uitvoeringsplan geeft het Waddenfonds de richting aan voor de periode van 2014 tot en met 2017. In deze periode heeft het fonds zo'n 136 miljoen euro te besteden. Dat is veel geld en daarmee kunnen ambitieuze doelen worden bereikt. Aan de andere kant is het in verhouding tot de benodigde middelen en de overige investering ook beperkt. Dat vraagt om een uitgekiende inzet van middelen en een scherpe focus. Het adagium is dat het Waddenfonds gericht is op additionele financiering en versterken van synergie. Dat is van wezenlijke betekenis.

Het Waddenfonds breidt daarom haar instrumenten uit. Waar tot nu toe het 'molenaarsprincipe' werd gehanteerd bij subsidieverstrekking zullen in de toekomst ook andere vormen van subsidieverstrekking worden benut zoals kredietsubsidies.

De unieke mogelijkheden en kwaliteiten van het Waddengebied zijn de moeite waard om alles op alles te zetten de middelen van het Waddenfonds zo effectief mogelijk in te zetten. Dat vraagt naast focus, ambitie en goede instrumenten ook om samenwerking met heel veel partijen in het gebied. Met hen zal het Waddenfonds de komende jaren doelen nader concretiseren en uitwerken om met nieuwe coalities nieuwe synergie te ontwikkelen.

Voorzitter Waddenfonds,
Mevrouw C. Schokker - Strampel

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Werking Waddenfonds	7
3	Thema-indeling	9
3.1	Algemeen	9
3.2	Thema-indeling Waddenvisie	10
3.3	Thema-indeling Uitvoeringsplan	10
4	Waddenfondsdoelen voor de periode 2014 – 2017	13
4.1	Van Waddenvisie ‘Wadden van allure!’ naar Waddenfonds-doelen 2014-2017	13
4.2	Uitwerking doelen Waddenfonds 2014-2017	14
4.3	Duurzame kennishuishouding	18
4.4	Budget lokale innovaties	19
5	Uitgangspunten bij toepassing van het Uitvoeringsplan 2014-2017	21
5.1	Algemeen	21
5.2	Additionaliteit.....	22
5.3	Waddenspecifiek	23
5.4	Innovaties	23
5.5	Overige aandachtspunten	24
6	Verantwoording proces	25
Bijlage 1	Ambities, streefbeelden en speerpunten uit Waddenvisie	1
	Waddenvisie ‘Wadden van allure!’	1
	Ambities en streefbeeld 2030 Natuur – omgaan met ecologische en fysische processen en dynamiek.....	1
	Ambities en streefbeeld 2030 Water	1
	Ambities en streefbeeld 2030 Werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapontwikkeling – omgaan met ecologische en culturele omgevingskwaliteiten	2
	Ambities en streefbeeld 2030 Recreatie en toerisme.....	3
	Ambities en streefbeeld 2030 Verduurzaming energievoorziening.....	3
	Ambities en streefbeeld 2030 Havenontwikkeling	4
	Ambities en streefbeeld 2030 Visserij.....	5
	Ambities en streefbeeld 2030 Agrarische sector	5
Bijlage 2	Begrenzing Waddengebied	

1 Inleiding

Het Waddenfonds strekt ter financiering van extra investeringen in het Waddengebied waarmee de duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap wordt beoogd. De verantwoordelijkheid voor het Waddenfonds is per 1 januari 2012 overgedragen van de rijksoverheid naar de Waddenprovincies. De condities voor deze overdracht zijn vastgelegd in het bestuursakkoord dat op 14 september 2011 in Harlingen is ondertekend door de Minister van Infrastructuur en Milieu, en de provincies Fryslân, Groningen en Noord-Holland. Met het bestuursakkoord is het beheer en de besteding van de middelen van het Waddenfonds een autonome en ondeelbare taak geworden van de Waddenprovincies. De Waddenprovincies hebben voor de uitvoering van deze taak het openbaar lichaam Waddenfonds opgericht op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen.

Het openbaar lichaam Waddenfonds is in werking getreden op 9 juni 2012, op basis van de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds die in april/mei 2012 is vastgesteld. Vanaf 1 oktober 2012 zijn subsidieaanvragen in behandeling genomen. De subsidieaanvragen worden beoordeeld op basis van de subsidieverordening Waddenfonds en Jaarprogramma's. De subsidieverordening en het eerste jaarprogramma – Pionierprogramma 2012-2013 – zijn door het algemeen bestuur Waddenfonds vastgesteld op 21 september 2012. Met het Pionierprogramma is uitwerking gegeven aan de doelen die de rijksoverheid had vastgelegd in het Investeringsplan Waddenfonds en het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014.

Mede op basis van de opgedane ervaringen met het Pionierprogramma en als uitwerking van de door de Waddenprovincies vastgestelde Waddenvisie 'Wadden van allure!' is nu het Uitvoeringsplan voor de periode 2014 t/m 2017 opgesteld. Dit Uitvoeringsplan 2014-2017 vervangt het investeringsplan en het Uitvoeringsplan 2010-2014 waarmee de rijksoverheid de vier hoofddoelen van het Waddenfonds uitwerkte in doelen voor de lange en middellange termijn. De provincies geven met dit Uitvoeringsplan uitwerking aan dezelfde vier hoofddoelen en vertalen deze in doelen waar de middelen van het Waddenfonds op worden gericht tot 2018.

Er is sinds oktober 2012 door de Waddenprovincies veel pionierservaring opgedaan met het Waddenfonds. Enerzijds omdat er sindsdien veel subsidieaanvragen zijn ingediend en verwerkt. Er is een inhaalslag gemaakt, waarbij ook reserves zijn ingezet uit de periode dat de rijksoverheid het Waddenfonds niet open stelde (2010/2011). Anderzijds heeft het gedecentraliseerde Waddenfonds ervaring opgedaan met het beoordelen van subsidieaanvragen in volgorde van ontvangst van de aanvragen. Het Waddenfonds heeft daarbij regisseurs ingezet om de programmatische samenhang te bevorderen.

De opgedane ervaringen zijn geëvalueerd door de onafhankelijke kwaliteitscommissie. De aanbevelingen van deze commissie zijn mede gebruikt bij het opstellen van dit Uitvoeringsplan 2014-2017. Met de vaststelling hiervan bepalen de Provinciale Staten van de Waddenprovincies de inhoudelijke doelen waar het Waddenfonds zijn middelen op richt in de komende vier jaren. Daarmee stellen Provinciale Staten het inhoudelijk kader waarbinnen het bestuur van het Waddenfonds – op basis van de subsidieverordening – met jaarprogramma's uitvoering geeft aan een doelmatige en doeltreffende besteding van de beschikbare middelen.

Dit Uitvoeringsplan 2014-2017 geeft invulling aan de ambities en streefbeelden voor 2030 en aan de speerpunten van het beleid dat de Waddenprovincies in 2013 voor de komende vijf à tien jaar vaststelden in de Waddenvisie 'Wadden van allure!'. Deze ambities en speerpunten zijn weergegeven in paragraaf 3.2 van dit Uitvoeringsplan. De Waddenprovincies geven met diverse beleidsinstrumenten uitwerking aan deze ambities en speerpunten. Het Waddenfonds legt de focus op die doelen waaraan kan worden bijgedragen door de inzet

van aanvullende financiële middelen van het Waddenfonds. Het Waddenfonds is immers een instrument om additioneel te kunnen investeren (“anders dan reguliere investeringen of beheers- of onderhoudswerken”) ter realisering van de vier hoofddoelen van het Waddenfonds voor het Waddengebied:

1. het vergroten en versterken van de natuur- en landschapswaarden van het Waddengebied;
2. het verminderen of wegnemen van externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee;
3. een duurzame economische ontwikkeling in het Waddengebied dan wel gericht zijn op een substantiële transitie naar een duurzame energiehuishouding in het Waddengebied en de direct aangrenzende gebieden;
4. het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding ten aanzien van het Waddengebied.

De provincies willen het Waddenfonds inzetten voor het voeren van een offensieve strategie voor verbetering van gebiedskwaliteiten. De inzet van het Waddenfonds is gericht op het stimuleren van initiatieven waarmee burgers, brancheorganisaties, bedrijven, maatschappelijke organisaties, uitvoeringsorganisaties van overheden, gemeenten en waterschappen bijdragen aan het realiseren van de hoofddoelen. Hierbij zullen de provincies en het Waddenfonds nadrukkelijk afstemmen op andere beleidsvisies en -programma's die overheden in de Waddenzee en het Waddengebied uitvoeren.

De hoofddoelen van het Waddenfonds zijn nevensgeschikt. Het Waddenfonds wil die in samenhang en evenwicht realiseren door programmatisch te werken. Dat wil zeggen dat het fonds zich richt op het in samenhang en evenwicht vergroten van de natuur- en landschapswaarden, het verminderen van externe bedreigingen, het bijdragen aan een duurzame economische ontwikkeling, het bijdragen aan de transitie naar een duurzame energiehuishouding en het ontwikkelen van de kennishuishouding. Daarbij wordt een gelijke verdeling tussen ecologische en economische investeringen in het Waddengebied over de gehele looptijd van het Waddenfonds als uitgangspunt gehanteerd.

Het programmatische karakter komt vooral tot uiting in de jaarprogramma's waarin de wisselwerking tussen thematische doelen tot uiting komt en de initiatiefnemers worden aangezet om coalities te vormen om met projecten meerdere samenhangende doelen te realiseren. Ook kan in de jaarprogramma's op basis van urgenties het ene jaar het accent op andere combinaties van doelen worden gelegd dan in het volgende jaar. De afstemming op andere beleidsvisies en -programma's die overheden uitvoeren is ook onderdeel van de programmering die het Waddenfonds hanteert, opdat met een relatief kleine additionele bijdrage van het Waddenfonds een groot effect worden bereikt in doelrealisatie.

Het openbaar lichaam Waddenfonds heeft een onafhankelijke Kwaliteitscommissie ingesteld. Deze commissie heeft medio 2013 het Pionierprogramma, de subsidieverordening en andere instrumenten van het fonds geëvalueerd en advies uitgebracht aan het bestuur van het Waddenfonds. In dit Uitvoeringsplan is mede gebruik gemaakt van de adviezen van de kwaliteitscommissie. De aanbevelingen die de commissie geeft, zal het bestuur gebruiken om verbeteringen aan te brengen in instrumentele zin (verordening, jaarprogramma's).

Bij de voorbereiding van het Uitvoeringsplan 2014-2017 heeft het Waddenfonds op diverse manieren belanghebbenden en deskundigen geraadpleegd¹. Ook heeft het dagelijks bestuur bij de toepassing van het Pionierprogramma leerpunten voor de toekomst verzameld. Deze inbreng leidt tot het besef dat ambities en potentiële subsidieaanvragen groter zijn dan met de beschikbare middelen kunnen worden gerealiseerd. In dit Uitvoeringsplan 2014-2017 heeft dit geleid tot een nadere focus op additionele, waddenspecifieke en innovatieve investeringen.

¹ Zie hoofdstuk 6

2 Werking Waddenfonds

De doelen waarvoor de middelen van het Waddenfonds kunnen worden ingezet in de periode tot 2018 zijn vastgelegd in dit Uitvoeringsplan. Het gedecentraliseerde Waddenfonds wordt – op basis van het bestuursakkoord – tot 2027 jaarlijks via het Provinciefonds van rijksweg voorzien van financiële middelen.

In de periode 2014 t/m 2017 stelt de rijksoverheid beschikbaar voor het Waddenfonds:

2014	2015	2016	2017
€ 38.690.000	€ 40.499.000	€ 28.878.000	€ 28.878.000

Jaarlijks wordt de mogelijke aanwending van middelen door het algemeen bestuur van het Waddenfonds vastgelegd in de begroting, mede op basis van zienswijzen van Provinciale Staten van de Waddenprovincies. Het algemeen bestuur geeft jaarlijks een overzicht van de verrichtingen in de vorm van een jaarverslag en legt financiële verantwoording af in de jaarrekening. Tevens stelt het algemeen bestuur jaarprogramma's vast waarin inhoudelijk wordt uitgewerkt voor welke (combinaties van) doelen de middelen kunnen worden ingezet en welke criteria gelden voor het indienen van subsidieaanvragen. De onafhankelijke kwaliteitscommissie brengt advies uit over het ontwerp-jaarverslag en het ontwerp-jaarprogramma.

Het dagelijks bestuur van het Waddenfonds stelt periodiek aanvraagperioden vast. Tevens worden er periodiek subsidieplafonds ingesteld. Het dagelijks bestuur hanteert de Jaarprogramma's (inhoudelijk), de aanvraagperiode (tijd) en de subsidieplafonds (budgettair) om de jaarlijks beschikbare middelen programmatisch in te zetten ter realisering van de doelen die Provinciale Staten in dit Uitvoeringsplan stelt.

Vanaf 2012 beslist het Waddenfonds over subsidiëring *op volgorde van ontvangst van de complete² subsidieaanvragen*. Het dagelijks bestuur beslist in beginsel binnen dertien weken na ontvangst van de complete aanvraag over subsidieverlening. Het bereiken van een subsidieplafond is een afwijzingsreden en een reden om een aanvraagperiode te sluiten.

Aanvragen worden afzonderlijk inhoudelijk getoetst aan de criteria in het Jaarprogramma. Tevens moeten aanvragen voldoen aan de procedurele en juridische bepalingen die zijn gesteld in de Subsidieverordening Waddenfonds.

Bij de uitvoering van het Pionierprogramma 2012-2013 is ervaring opgedaan met de methode van het afzonderlijk toetsen van aanvragen op volgorde van ontvangst van de complete subsidieaanvragen. Als een aanvraag aan alle criteria³ voldoet wordt positief beslist, ongeacht de mate waarin wordt bijgedragen aan het realiseren van de doelen.

Het Waddenfonds blijft ook in de komende periode voornamelijk aanvragen beoordelen op basis van volgorde van ontvangst. Dat neemt niet weg dat er in Jaarprogramma's voor specifieke thema's of programma's andere methoden kunnen worden geïntroduceerd. Het Waddenfonds wil namelijk met de beschikbare middelen een zo groot mogelijke samenhang in doelbereik realiseren. Daarvoor kan het nuttig zijn voor bepaalde thema's coalitievorming te stimuleren, in andere gevallen kan de inzet van revolverende middelen effectiever zijn en soms kan het nuttig zijn aanvragen in competitie te zetten. Daarom ontwikkelt het Waddenfonds een breder palet aan instrumenten. Zo kan voor een bepaalde periode de zogenaamde 'call for proposals'-methode

² Soms wordt aanvullende informatie opgevraagd. Pas op het moment dat alle relevante informatie is ontvangen, wordt de aanvraag als compleet beschouwd.

³ Actuele gegevens over criteria in Jaarprogramma, subsidieverordening, en over subsidieplafonds, aanvraagperioden en over aanvraagprocedure en het aanvraagformulier zijn te vinden op www.waddenfonds.nl

worden ingezet waarbij aanvullende criteria worden gesteld. Ook kan voor een bepaalde periode een zogenaamde 'tender' worden uitgeschreven. Dergelijke methoden zullen via de Jaarprogramma's tijdig worden aangekondigd. Zo ook, voor welke thema's of programma's en in welke periode dit geldt. In de Jaarverslagen zal worden gerapporteerd over de ervaringen.

3 Thema-indeling

3.1 Algemeen

Het Waddenfonds heeft tot doel subsidiëring van activiteiten, anders dan reguliere investeringen of beheers- of onderhoudswerken, die gericht zijn op of bijdragen aan:

- het vergroten en versterken van de natuur- en landschapswaarden van het Waddengebied;
- het verminderen of wegnemen van externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee;
- een duurzame economische ontwikkeling⁴ in het Waddengebied dan wel gericht zijn op een substantiële transitie naar een duurzame energiehuishouding in het Waddengebied en de direct aangrenzende gebieden⁵;
- het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding ten aanzien van het Waddengebied.

Ter realisering van deze vier hoofddoelen zijn in dit Uitvoeringsplan doelen thematisch uitgewerkt voor de middellange termijn (vier jaar). De doelen voor de periode tot 2018 zijn afgeleid uit de 'stippen op de horizon': de ambities en streefbeelden die de Waddenprovincies voor 2030 hebben vastgelegd in de Waddenvisie 'Wadden met allure!'⁶. De Waddenvisie past in de beleidskaders die de rijksoverheid stelt in de PKB derde Nota Waddenzee en stelt doelen waar de Waddenprovincies met diverse beleidsinstrumenten en in samenwerking met de benodigde partners en stakeholders aan willen bijdragen. De Waddenvisie is gebaseerd op het Beheer- en Ontwikkelingsplan (deel A) en het Programma Naar een Rijke Waddenzee.

Investeren in verbetering van de fysieke omstandigheden en in de duurzame ontwikkeling van het Waddengebied is één van die instrumenten waarvoor bij uitstek het Waddenfonds kan worden ingezet. In het Uitvoeringsplan is de focus gericht op die speerpunten (doelen voor de komende vijf à tien jaar) uit de Waddenvisie waar met financiële investeringen aan kan worden bijgedragen. De focus is gericht op het raakvlak van de vier hoofddoelen van het Waddenfonds en de speerpunten die in de Waddenvisie zijn gesteld. Daarbij wordt gestreefd naar het in samenhang realiseren van ecologische en economische doelen.

Op één punt wijkt de thema-indeling in dit Uitvoeringsplan af van de thema-indeling in de Waddenvisie. Daarmee wordt de aanbeveling van de kwaliteitscommissie gevolgd opdat duidelijke relaties kunnen worden gelegd tussen (elementen van) projecten, die voor Waddenfondssubsidie in aanmerking komen, en de onderdelen van de vier hoofddoelen. In het Uitvoeringsplan worden enkelvoudige thematische doelen gesteld voor vier jaar. Door de doelen in dit Uitvoeringsplan per thema te stellen, is – ook bij integrale projecten – herleidbaar aan welke doelen wordt bijgedragen. In de jaarprogramma's worden de gewenste koppelingen tussen de thema's gelegd (programmatisch werken) en worden (coalities van) de subsidieaanvragers uitgedaagd om met hun projecten bij te dragen aan de realisering van meerdere hoofddoelen en relaties tussen de vier hoofddoelen te leggen ('cross overs').

⁴ Duurzame economische ontwikkeling is de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen ('Our common future' van de Verenigde naties). Het Waddenfonds hanteert hiermee dezelfde omschrijving als in de Waddenvisie 'Wadden van allure!' die in het najaar van 2013 door de Provinciale Staten van de Waddenprovincies is vastgesteld. Voor 'substantiële transitie naar een duurzame energiehuishouding' wordt kortheidshalve de term 'verduurzaming energiehuishouding' gehanteerd.

⁵ In bijlage 2 is kartografisch weergegeven welke gebieden voor de diverse doelen van het Waddenfonds worden gerekend tot het Waddengebied en tot de direct aangrenzende gebieden met betrekking tot 'verduurzaming energiehuishouding'.

⁶ Ambities, streefbeelden en speerpunten van de Waddenvisie zijn als bijlage bij dit Uitvoeringsplan gevoegd.

3.2 Thema-indeling Waddenvisie

In de Waddenvisie is als thematische indeling voor de doeluitwerkingen gehanteerd:

- Natuur, landschap en cultuurhistorie
- Water
- Verduurzaming energievoorziening
- Havenontwikkeling
- Recreatie en toerisme
- Visserij
- Agrarische sector

In deze thema-indeling is het eerste hoofddoel onderscheiden in enerzijds de thema's natuur, landschap en cultuurhistorie en anderzijds het thema water. De thema's verduurzaming energievoorziening, havenontwikkeling, recreatie en toerisme, visserij en agrarische sector geven invulling aan het derde hoofddoel.

3.3 Thema-indeling Uitvoeringsplan

Naar aanleiding van het advies van de kwaliteitscommissie is in dit Uitvoeringsplan de volgende thematische indeling van doeluitwerkingen gehanteerd:

- Hoofdgroep: **Ecologie en omgevingskwaliteit**
 - Natuur
 - Water
 - Werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapsontwikkeling
- Hoofdgroep: **Duurzame economische ontwikkeling**
 - Duurzame recreatie en toerisme
 - Verduurzaming energiehuishouding
 - Duurzame havens
 - Duurzame visserij
 - Duurzame agrarische sector

Met het onderscheiden van Werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapsontwikkeling van Natuur en Water binnen de hoofdgroep 'Ecologie en omgevingskwaliteit' kan nauwkeuriger worden geregistreerd welke onderdelen van gesubsidieerde projecten op welke delen van de hoofddoelen zijn gericht.

Tabel 1 Indeling hoofddoelen Waddenfonds, en de thema-indelingen Waddenvisie en van het Uitvoeringsplan 2014-2017

<i>Hoofddoelen Waddenfonds</i>	<i>Thema-indeling Waddenvisie 'Wadden van allure'</i>	<i>Thema-indeling UP 2014-2017</i>		
4. Ontwikkeling duurzame kennishuishouding	1. Vergroten / versterken natuur- & landschapswaarden	Natuur, landschap en cultuurhistorie	Natuur	'ecologie'
	2. Verminderen / wegnemen externe bedreigingen natuurlijke rijkdom Waddenzee	Water	Water	
		Recreatie en toerisme	Werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapsontwikkeling	
	3. Duurzame economische ontwikkeling & transitie naar duurzame energiehuishouding	Verduurzaming energievoorziening	Duurzame recreatie en toerisme	'economie'
		Havenontwikkeling	Verduurzaming energiehuishouding	
		Visserij	Duurzame havens	
Agrarische sector	Duurzame visserij			
			Duurzame agrarische sector	

Hoofddoelen 1 en 3 zijn vertaald in respectievelijk drie en vijf thema's. Met projecten die gericht zijn op één of meerdere van deze acht thema's kan ook invulling worden gegeven aan hoofddoel 2 (vermindere of wegnemen van externe bedreigingen natuurlijke rijkdom Waddenzee).

Rechts in tabel 1 is de indeling 'ecologie' – 'economie' weergegeven. Deze indeling is ontleend aan de bepaling dat bij de besteding van de Waddenfondsmiddelen een 50/50-verdeling wordt gehanteerd, gemeten naar de hele periode. 'Ecologie' beslaat de investeringen in natuur, in water en in omgevingskwaliteit (publieke waarden) van het Waddengebied. 'Economie' beslaat de investeringen gericht op een duurzame economische ontwikkeling, waaronder ook de transitie naar een duurzame energiehouding (verduurzaming).

Duurzame economische ontwikkeling versterkt niet alleen de economische kansen – en daarmee de werkgelegenheid – maar draagt ook bij aan de ecologische en sociaal-culturele waarden van het Waddengebied of is tenminste daar niet strijdig aan. Bij voorkeur dragen projecten bij aan zowel de ecologische als aan de economische en sociaal-culturele kwaliteit van de Waddenzee en het Waddengebied. Innovaties gericht op een duurzame economische ontwikkeling zijn hier een onderdeel van, als deze de gebruiksdruk op de leefomgeving verkleinen.

In tabel 1 staat hoofddoel 2 op het snijvlak van 'ecologie' en 'economie'. Projecten kunnen ten doel hebben de externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee te verminderen of weg te nemen met maatregelen die de gebruiksdruk op de Waddenzee verkleinen. Alleen als sprake is van additionele maatregelen (verplichtingen als gevolg van wet- en regelgeving tot verkleining, mitigatie of compensatie zijn niet-subsidiabel) kunnen deze in aanmerking komen voor Waddenfonds-subsidie.

Ook als sprake is van projecten die een duurzame economische ontwikkeling beogen en daarbij als effect hebben dat een vermindering van externe bedreigingen of versterking van natuur- en landschapswaarden optreedt, kunnen die elementen als zodanig voor subsidie in aanmerking komen.

Hoofddoel 4 (ontwikkelen duurzame kennishouding) staat enigszins op zichzelf: het Waddenfonds voorziet in middelen waarmee de ontwikkeling van een samenhangende kennishouding wordt bevorderd. In de afgelopen periode heeft de Waddenacademie invulling gegeven aan dit hoofddoel. De Waddenacademie identificeert kennisleemten (agenderen), programmeert kennisontwikkeling (programmeren) en wisselt de kennis uit (informereren). De beschikbare kennis vormt de basis voor de monitoring van de ontwikkeling van het Waddengebied. Vanuit de kennishouding wordt informatie geleverd die behulpzaam is bij de beoordeling van subsidieaanvragen.

Daarnaast leveren de gesubsidieerde projecten gericht op de duurzame ontwikkeling van het Waddengebied ook gegevens, kennis en ervaring die bijdragen aan de kennisontwikkeling. Met het leren van uitvoeringsgerichte projecten kan het inzicht in de werking van het gebied wordt vergroot. In die zin is de ontwikkeling van een duurzame kennishouding een aspect van de andere drie hoofddoelen.

4 Waddenfondsdoelen voor de periode 2014 – 2017

4.1 Van Waddenvisie ‘Wadden van allure!’ naar Waddenfonds-doelen 2014-2017

Als beleidskader voor het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2014-2017 gelden de ambities, streefbeelden en speerpunten die de Waddenprovincies in het najaar van 2013 in de Waddenvisie ‘Wadden van allure’ hebben vastgelegd. In de Waddenvisie zijn de ambities en streefbeelden gericht op de lange termijn en de speerpunten zijn gericht op de komende vijf à tien jaar. Voor het realiseren van de speerpunten van de Waddenvisie willen de provincies – in samenwerking met de benodigde partners en stakeholders – de inzet van een breder palet beleidsinstrumenten inzetten. Een deel van deze speerpunten valt dus buiten de scope van dit Uitvoeringsplan.

Voor dit Uitvoeringsplan is de Waddenvisie het beleidskader en belangrijk vertrekpunt om opgaven te identificeren waar met aanvullende investeringen in de komende vier jaar het verschil kan worden gemaakt.

Voor het bepalen van de doelen in dit Uitvoeringsplan is voor de periode 2014-2017 de focus gelegd op:

1. *Additionele* maatregelen waarmee de fysieke omstandigheden van de Waddenzee en het Waddengebied worden verbeterd. De nadruk ligt hierbij op maatregelen waarbij de kwaliteit van de leefomgeving van het Waddengebied verbetert (*waddenspecifiek*).
2. Activiteiten die blijvend bijdragen aan versterking van de kennis van en inzicht in van de unieke kwaliteiten van de Waddenzee en het Waddengebied en aan daarop afgestemde gebruiksdruk.
3. *Innovaties* gericht op het stimuleren van de duurzame economische ontwikkeling van het Waddengebied.

De sleutelbegrippen *additioneel*, *waddenspecifiek* en *innovatief* zijn als focuspunten gebruikt om tot een nadere selectie van specifieke doeluitwerkingen voor dit Uitvoeringsplan te komen. Deze sleutelbegrippen zijn in hoofdstuk 5 nader toegelicht.

Focus natuur

Een deel van de speerpunten in de Waddenvisie voor natuur richt zich op beleidsinspanningen van de provincies en op visievorming over beheerafstemming. Deze speerpunten maken geen onderdeel uit van het Uitvoeringsplan. Het Waddenfonds richt zich in additionele zin op investeringen waarmee het ecologisch functioneren van de Waddenzee en de ecologische relaties met het Waddengebied verbeteren.

Focus water

Het Waddenfonds richt zich – in samenwerking met waterschappen, provinciale landschappen, Rijkswaterstaat, etc. – op een additionele rol bij het realiseren van veiligheidstoepassingen en wel op het versterken van de ecologische, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.

Bij zoetwatervoorziening richt het Waddenfonds zich op een aantal additionele aspecten ten opzichte van specifieke taken voor waterschappen, waterleidingbedrijven en de industrie.

Focus werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapsontwikkeling

De speerpunten met betrekking tot de werelderfgoedstatus, cultuurhistorie en landschapsontwikkeling zijn in de Waddenvisie geïntegreerd in het onderdeel ‘natuur, landschap en cultuurhistorie’. In het Uitvoeringsplan 2014-2017 zijn de beleefbaarheid van ecologische kwaliteit van de Waddenzee (Werelderfgoed), de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van het Waddengebied (zowel de Waddeneilanden als de Waddenkust) als zelfstandig thema onderscheiden. De kwaliteit van het landschap is de basis voor het recreatief en toeristisch gebruik (dat in het Uitvoeringsplan als een belangrijke economische functie onder hoofddoel 3 is gerangschikt).

Focus duurzaam recreatie en toerisme in Uitvoeringsplan 2014-2017

In de speerpunten voor duurzaam recreatie en toerisme wordt voor de Waddenkust de focus gelegd op routenetwerken en een waddenbrede uitwerking van het concept 'poorten en parels'. Hierbij ligt het accent op de fysieke condities voor recreatie en toerisme. Daarbij wordt tevens de Werelderfgoedstatus van de Waddenzee ingezet om bij voorlichting, promotie en marketing de uitzonderlijke waarden van het gebied als geheel (ook internationaal) te positioneren.

Focus verduurzaming energiehuishouding

De speerpunten voor verduurzaming energiehuishouding omvat een breed palet aan innovaties. Er is ook een breed pakket aan stimuleringsmaatregelen in ontwikkeling (o.a. Nationaal Energieakkoord) dat hierbij kan worden aangewend. De focus voor het Waddenfonds wordt gelegd op waddenspecifieke innovaties, waarbij nieuwe initiatieven een positief effect hebben op het verminderen gebruiksdruk op de Waddenzee. Het vergroten van de zelfvoorzieningsgraad op de Waddeneilanden vervult een icoon-functie.

Focus duurzame havens

In de speerpunten voor duurzame havens ligt de focus van het Waddenfonds op hand in hand gaan van ecologie en economie. Het Waddenfonds wil aanvullend zijn aan 'Building with Nature'-initiatieven van de Waddenhavens, bij de bereikbaarheid van de havens en bij het realiseren van infrastructurele voorzieningen voor de transitie naar schonere brandstoffen in de scheepvaart (gas in diverse vormen).

Focus duurzame visserij

De speerpunten voor duurzame visserij worden geplaatst in de context van een breed akkoord over transitie naar een duurzame visserij. Daarbij ligt voor het Waddenfonds de focus op toepassing van visserijtechnieken zonder bodemberoering, op duurzame visserijtechnieken en op verbreding en flexibilisering.

Focus duurzame agrarische sector

Van de drie speerpunten voor de agrarische sector wordt in het Uitvoeringsplan Waddenfonds de focus gelegd op het slim omgaan met zoet water op zeekleibodems en op het omgaan met reststromen en de ontwikkeling van waddenproducten. Op plaatsen waar verzilting toeneemt als gevolg van zeespiegelstijging kan met pilots worden verkend of het telen op ziltere omstandigheden of toepassen van zilte teelten en aquaculturen kansen bieden.

4.2 Uitwerking doelen Waddenfonds 2014-2017

Voor het Waddenfonds wordt voor de periode 2014-2017 de focus gelegd op de doelen in de volgende indeling, als gevolg van het 'trechteren' van ambities, streefbeelden en van speerpunten naar doelen waar het Waddenfonds een impuls aan kan geven. De selectie voor het hoofddeel 'ecologie en omgevingskwaliteit' is geïnspireerd door de agenda van het Programma Rijke Waddenzee. Met 'omgevingskwaliteit' wordt bedoeld op de sociaal-culturele publieke waarden van en in het Waddengebied.

Hoofdgroep ecologie en omgevingskwaliteit:

1. Natuur

1.1. Randen van het Wad

Doel is meer geleidelijke overgangen te realiseren tussen land en water en zoet en zout. Door meer natuurlijke overgangen vergroten de migratiemogelijkheden van organismen.

1.1.1. Aanleg en verbetering hoogwatervluchtplaatsen en broedgelegenheid vogels

Maatregelen die bijdragen aan het voorkomen van verstoring op bestaande en nieuwe hoogwatervluchtplaatsen en broedgelegenheid voor wadvogels

1.1.2. Vispassages dijken en gemalen

Vispassages (migratierivier) bij de Afsluitdijk, waddendijken en gemalen dragen bij aan de migratiemogelijkheden van vissen en andere waterfauna in hun levenscyclus

1.1.3. Extra oeverzones / kwelders buitendijks

Met vergroting van het areaal natuurlijke kwelders komen meer successiestadia voor en neemt de biodiversiteit toe. Jonge kwelders dragen bij aan de invang van slib en verkleint de golfploop op de dijken en laat de Waddenzee meegroeien met de zeespiegel. Oeverzones in en langs de kwelders en inlagen achter de zeedijk dragen bij aan geleidelijke overgangen.

1.1.4. Meer geleidelijke zoet/zout-overgangen

Brakwaterzones achter de zeedijk en oeverzones langs binnendijkse inlagen dragen bij aan geleidelijke overgangen en ecologische verbindingen.

1.2. Bijdragen aan herstel natuurlijke processen in Waddenzee en estuaria (met name Eems-Dollard)

De investeringsbehoefte en -noodzaak in kwaliteitsverbetering van de Eems-Dollard is groot. Het Waddenfonds kan bijdragen aan een deel van een gezamenlijke aanpak van meerdere partijen.

1.3. Verbeterde waterkwaliteit en –helderheid (per kombergingsgebied)

Schoon en helder (genoeg) water zorgt voor licht in de waterkolom en op de wadbodem en voor voldoende zuurstof. Maatregelen per kombergingsgebied zijn gericht op de afname van chemische stoffen en nutriënten en zwevende algen. Voorwaarde is dat de bodem met rust wordt gelaten: minder bodemberoering door visserij per kombergingsgebied.

1.4. Biobouwers en voedselweb

1.4.1. nieuwe mosselbanken en zeegrasvelden, evenwichtige flora en fauna

Nieuwe mosselbanken en zeegrasvelden dragen bij aan een flora en fauna met een beter evenwicht tussen de primaire producenten (zoals algen en zeegrassen), primaire consumenten (zoals schelpdieren, harders, en ganzen), secundaire consumenten (zoals garnalen, krabben, vissen en kanoeten) en toppredatoren (zoals grote vissen en zeehonden). Mosselbanken en zeegrasvelden dragen bij aan helder en schoon water en aan het opvangen van effecten van klimaatverandering. Schelpdieren, kreeftjes, garnalen en jonge vis vestigen zich in mosselbanken en zeegrasvelden. Zij vormen op hun beurt een voedselbron voor vissen en vogels. Hieraan doen grote vissen en vogels, zeehonden en dolfinen zich weer te goed. De Waddenzee wordt hiermee een rijkere broedplaats voor vogels en vervult daarmee beter de functie als tankstation voor trekvogels.

2. Water:

2.1. Meer natuurlijke dynamiek van het watersysteem

2.1.1. Extra vooroevers bij dijkversterking, zachte dijken, stuifduinen en ‘washovers’

Het Waddenfonds stimuleert het ontwikkelen van voorbeelden waarbij natuurlijke dynamiek wordt benut om de veiligheid te vergroten; bijvoorbeeld: dynamisch kustbeheer in duingebieden op de Waddeneilanden, brede en natuurvriendelijke kustverdedigingszones rond de zeedijken.

2.1.2. Slim benutten zoetwater

Het Waddenfonds ondersteunt pilots die bijdragen aan de vergroting van de zelfvoorzieningsgraad in de zoetwaterbehoefte en het zuinig omgaan met zoetwater op één of meer Waddeneilanden.

3. Werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapontwikkeling⁷

3.1. Het bevorderen van landschapontwikkeling en de versterking van cultuurhistorisch erfgoed en van de beleefbaarheid en toegankelijkheid van het Waddengebied

Bijdragen aan het realiseren van ontbrekende schakels in routenetwerken en bijdragen aan een zorgvuldige landschapontwikkeling. Gebiedseigen kwaliteiten versterken, evenals het cultuurhistorisch erfgoed. De toegankelijkheid van dijken kan op enkele plaatsen worden verbeterd in combinatie met natuur- en landschapontwikkeling van de kwelders.

3.2. Ontsluiten erfgoed

Het Waddenfonds kan bijdragen aan het vergroten van de bekendheid van de Waddenzee als natuurlijk werelderfgoed en het Waddengebied als geheel, mede als cultureel erfgoed, door (digitale) ontsluiting van de verhalen en door materieel erfgoed te ontsluiten.

3.3. Vergroten bewustzijn uniciteit Wadden: investeren in communicatie en voorlichting

Bijdragen aan het ontsluiten van de kennis over de internationale betekenis van de Waddenzee als grootste intergetijdengebied ter wereld en het vergroten van het bewustzijn van deze betekenis voor een breder publiek opdat het besef van de specifieke kenmerken en kwetsbaarheden bijdraagt aan het zorgvuldig gebruik.

Duurzame economische ontwikkeling:

4. Duurzame recreatie en toerisme

4.1. Toeristische en recreatieve potentie van het waddenkustgebied versterken: enkele recreatieve poorten met verblijfspotentie en kleinschalige parels van natuur, landschap en cultuurhistorie als route-elementen; netwerkvorming

Bijdragen aan de beleefbaarheid van het UNESCO werelderfgoed Waddenzee. In een gebiedsvisie wordt uitgewerkt hoe in enkele waddenpoorten wordt bijgedragen aan versterking van de recreatief-toeristische voorzieningen met verblijfspotentie (combinaties van natuur- en landschapsbeleving, sportieve en culturele voorzieningen, horeca, musea en overnachtingsaccommodaties). Daarnaast wordt bijgedragen aan benutting van de toeristische potenties van het waddenkustgebied door enkele ensembles (parels) van bijzondere landschapselementen, natuur en cultuurhistorie als route-elementen te versterken.

4.2. Positionering / promotie van Waddengebied

In afstemming met internationale promotie van het Waddengebied als geheel, bevorderen van bekendheid van de toeristische mogelijkheden. Bevorderen van de kennis/gedragregels etc. bij toeristen die bijdragen aan het zorgvuldig omgaan met de kernwaarden van het Waddengebied.

5. Verduurzaming energiehuishouding

5.1. Hernieuwbare energiebronnen en energiebesparing gericht op een hogere zelfvoorzieningsgraad van met name de Waddeneilanden (voorbeeldwerking)

Het Waddenfonds richt zich op bijdragen aan (coöperatieve) energiebesparingsprogramma's, in het bijzonder bij toeristisch-recreatieve voorzieningen, en aan duurzame decentrale energiesystemen, waaronder het beter benutten van restwarmte en lokale biomassa.

5.1.1. Smartgrid/storage

Bijdragen aan ontwikkeling van smart-grids als onderdeel van de verhoging van de zelfvoorzieningsgraad van de eilanden. Decentrale energieopslag maakt hier onderdeel van uit.

⁷ Met name bij het thema Werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapontwikkeling en bij het thema duurzame recreatie en toerisme is niet alleen sprake van subsidiabele fysieke investeringen maar ook van subsidiabele activiteiten. Hierbij geldt als randvoorwaarde dat deze alleen subsidiabel zijn als deze aantoonbaar een duurzaam effect (lange termijn) hebben op het doelbereik van het Waddenfonds en de ontwikkeling van het Waddengebied als geheel.

5.2. (bio)gas als scheepsbrandstof

Afgestemd op de gas-infrastructuur als brandstofvoorziening in havens, kan het Waddenfonds bijdragen aan pilots bij het versneld ombouwen van schepen.

5.3. Energie uit water: blue energy (osmose), getijdenenergie, energie uit aquatische biomassa

Bijdragen aan pilots gericht op toepassing van blue energy, getijdenenergie, energie en eiwitten uit (zilte) aquatische biomassa en de integratie van duurzame energietechnieken met aanpassingen van dijken.

5.4. Inpassen en benutten offshore windenergie

Bijdragen aan pilots gericht op aanlanding en opslagsystemen voor elektriciteit afkomstig van offshore windparken

5.5. Kennisclustering duurzame energieactiviteiten in het Waddengebied

Het Waddenfonds hanteert bij het ondersteunen van pilots de clustering van kennis en toepassingen die regionaal is afgesproken, waarbij Den Helder, Eemshaven en Delfzijl zich richten op offshore en biobased economy, Texel (NIOZ), Lauwersoog en Den Oever zich richten op aquatische biomassatoepassingen, en Harlingen zich richt op energetische innovaties in de jacht- en scheepsbouw.

6. Duurzame havens

6.1. Werelderfgoed-waardige havens

Het Waddenfonds kan voorzien in additionele maatregelen bij onderdelen van het Programma 'Building with Nature' van de Waddenhavens gericht op innovatieve pilotprojecten en praktijkproeven om het slibbezwaar in havens te verminderen en de slibverwerking bijdraagt aan natuurontwikkeling en aan de slibhuishouding van de Waddenzee.

6.2. gas-infrastructuur

Bijdragen aan slimme uitrol gas-infrastructuur als brandstofvoorziening in havens

6.3. Verduurzaming logistieke en industriële processen (nieuwe technologie / toepassing groene grondstoffen / reststromen, biobased economy) die leidt tot vergroting ecologische draagkracht Waddenzee.

Innovatieve pilots als voorbeeld voor verduurzaming van logistieke en industriële processen in aansluiting op de regionaal afgesproken specialisatie van Waddenhavens (Den Helder: faciliteren offshore; Harlingen-Willemshaven: toerisme en scheepsbouw; Den Oever en Lauwersoog: Visserij en recreatie; Eemshaven: biobased economy, assemblage, faciliteren offshore; Delfzijl: biobased economy). De innovatie leidt tot vergroting van de ecologische draagkracht van de Waddenzee.

7. Duurzame visserij

7.1. Investeringsbijdrage aan een breed akkoord gericht op visserij afgestemd op een gezonde en veerkrachtige Waddenzee (viswad)

Het Waddenfonds kan bijdragen aan de onderdelen van een breed akkoord omtrent wadvisserij die zijn gericht op het structureel verbeteren van de ecologische condities (per kombereingsgebied, zie doelen 1.2 en 1.3). Daarbij vormen het Programma Naar een Rijke Waddenzee en de brede visie op duurzame visserij in de Waddenzee de leidraad.

7.1.1. visserijcultuur zonder bodemberoering

Aan proefprojecten voor implementeren van nieuwe technieken die leiden tot vermindering van bodemberoering door wadvisserij, kan worden bijgedragen door het Waddenfonds.

7.1.2. duurzame visserijtechnieken

Specifieke pilots voor het verbeteren van visserijtechnieken (minder bijvangst en registratie- en managementsystemen die bijdragen aan beheerste visserij) kunnen in aanmerking komen voor bijdragen van het Waddenfonds.

7.1.3. verbreding en flexibilisering (andere soorten en recreatie/toerisme)

Het Waddenfonds kan bijdragen aan initiatieven waarmee verbreding van de visserij (o.a. flexibilisering kleinschalige visserij) wordt gericht op wordt ingespeeld op seizoensgebonden aanbod. De netto impact op het ecosysteem mag niet toenemen. Duurzame aquacultuur kan onderdeel uitmaken van flexibele bedrijfsvoering. Ook combinaties met recreatie en toerisme kunnen onderdeel uitmaken van het verbrede flexibele profiel.

8. Duurzame agrarische sector

8.1. Omgaan met verzilting en ontwikkeling nichemarkt zilte teelten en aquaculturen;

Het Waddenfonds kan bijdragen aan innovatieve projecten gericht op het telen in ziltere omstandigheden op zeeleibodems en op pilots gericht op marktintroductie van zilte teelten en aquaculturen als gebiedsspecifieke producten.

8.2. Slim omgaan met zoetwater

Daarnaast kan het Waddenfonds bijdragen aan innovaties om op bedrijfsniveau efficiënt om te gaan met het gebruik van zoet water op zeeleibodems. Hiermee wordt geanticipeerd op veranderingen in seizoenomstandigheden en zeespiegelstijging als gevolg van klimaatverandering.

8.3. Pilots circulaire economie (biobased): omgaan met reststromen in de agrarische sector

In samenhang met nieuwe verwerkingstechnieken in de visserij, de voedseltechnologie en chemische industrie ontstaan nieuwe kansen om in de primaire agrarische sector stromen van stoffen en energie beter te benutten en te hergebruiken. Voor het versterken van circulaire oplossingen van waddenspecifieke teelten kan het Waddenfonds bijdragen aan proeftuinen en innovatieve pilots om marktintroductie in het Waddengebied te versnellen.

8.4. Pilots onderscheidende (waddenspecifieke) landbouw in het Waddengebied

Het Waddenfonds kan bijdragen aan pilots waarmee nichemarkten van waddenproducten worden versterkt.

4.3 Duurzame kennishuishouding

Met bovenstaande thematische doelen wordt uitwerking gegeven aan het eerste en derde hoofddoel, waarbij het tweede hoofddoel in de wisselwerking van de twee hoofdgroepen aan de orde kan zijn.

Aan het vierde hoofddoel 'ontwikkeling duurzame kennishuishouding' wordt tot 1 juli 2014 invulling gegeven met het meerjarig werkprogramma van de Waddenacademie op basis een afzonderlijk budget van het Waddenfonds.

Een externe commissie heeft de evaluatie van de werkzaamheden van de Waddenacademie in de periode 2008-2013 op 25 september 2013 gepubliceerd. Deze is verricht op basis van het evaluatieprotocol van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW). De commissie concludeert dat de Waddenacademie als kennisorganisatie een belangrijke netwerkfunctie heeft en een buitengewoon nuttige taak vervult. De commissie pleit er voor dat de Waddenacademie haar taak kan blijven vervullen.

Op basis van de KNAW-evaluatie is het bestuur van het Waddenfonds voornemens voor de periode 2014-2017 nieuwe afspraken te maken met de Waddenacademie over haar rol in het verder ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding. Daarbij staan centraal het ontwikkelen van een duurzaamheidsmonitor of actualisering van het cascademodel (aan de hand van ecologische, economische en sociaal-culturele indicatoren) om de ontwikkeling in het Waddengebied te volgen. Ook het volgen van de effecten van investeringsprojecten ('leren door te doen') van het Waddenfonds en specifieke kennisvragen van het Waddenfonds bij de beoordeling van projectaanvragen moeten een onderdeel zijn van de werkprogramma's van de Waddenacademie. Zo kan de Waddenacademie een rol vervullen bij het verstrekken van wetenschappelijke gegevens en adviezen (ex ante en ex post evaluaties) over de effectiviteit van bepaalde subsidieverzoeken en de ontwikkeling van Waddenfondsprogramma's.

Ter realisering van het vierde hoofddoel van het Waddenfonds wil het bestuur Waddenfonds op basis van de jaarprogramma's Waddenacademie een specifiek budget reserveren in de jaarbegrotingen 2015-2017. Hiervoor wordt voor 2014 een begrotingswijziging voor zienswijze aan Provinciale Staten voorgelegd.

4.4 Budget lokale innovaties

Het Waddenfonds geeft niet alleen uitwerking aan de hoofddoelen door relatief grote projecten te ondersteunen. Het fonds hanteert het budget 'lokale innovaties' voor het ondersteunen van kleinschalige lokale innovaties gericht op instandhouding en verbetering van de vitaliteit en de omgevingskwaliteit in combinatie met sociaaleconomische innovaties op lokale schaal. Initiatieven kenmerken zich door de totstandkoming door en participatie van samenwerkingsverbanden bij het geven van een vernieuwende impuls aan de verduurzaming (in sociaal-culturele, ecologische en/of economische zin) van de lokale leefomgeving.

5 Uitgangspunten bij toepassing van het Uitvoeringsplan 2014-2017

5.1 Algemeen

Bij het stellen van doelen in paragraaf 4.2 zijn de speerpunten van de Waddenvisie als kader gehanteerd. Bij het aanbrengen van de nadere focus staan de begrippen *additioneel*, *waddenspecifiek* en *innovatief* centraal. Daarmee is een nadere selectie aangebracht. Verdergaande keuzen en aanscherping van doelen vraagt nadere wetenschappelijke onderbouwing, gezamenlijke planontwikkeling van diverse partijen en politiek-bestuurlijke consensusvorming in de komende jaren. Deze zijn alle nodig om tot meer synergie te komen en programmatisch te kunnen werken. De resultaten van een verdere aanscherping zullen neerslaan in de jaarprogramma's.

Het Waddenfonds kan in de periode 2014 tot 2028 ± € 400 mln. investeren. Gemiddeld over die periode komt dit neer op ± € 28 mln. per jaar. Het verdelen van zo'n jaarlijks investeringsvolume over de diverse doeluitwerkingen kan leiden tot een versnippering die onvoldoende bijdraagt aan het bereiken van de hoofddoelen. Om de effectiviteit van grote of kleinere Waddenfonds-investeringen te kunnen inschatten is bovendien een verdere uitwerking van het evaluatiesysteem en de beschikbaarheid van monitoringgegevens nodig. Voor het eerste jaarprogramma 2014-2015 waarmee invulling wordt gegeven aan dit Uitvoeringsplan, wil het Waddenfonds beschikken over zo'n monitoring- en evaluatiesysteem.

Het Waddenfonds zal met de jaarprogramma's nadere sturing geven aan de selectie van doelen. Voor zover zich politiek-bestuurlijke keuzen aandienen om grote Waddenfondsbijdragen te verlenen, of om nadere gebiedsgerichte selecties te maken, legt het bestuur van het Waddenfonds deze voor aan Gedeputeerde en / of Provinciale Staten. Investerings die het gestelde subsidieplafond overstijgen of die een meerjarig beslag doen op de middelen, zullen in de begrotingen of in begrotingswijzigingen voor zienswijzen worden voorgelegd aan Provinciale Staten. Nadat dergelijke keuzen politiek-bestuurlijk zijn gemaakt, kan het algemeen bestuur Waddenfonds deze opnemen in jaarprogramma's.

Voor een aantal thema's en doelen in dit Uitvoeringsplan is nog een nadere prioritering nodig. Het Waddenfonds gaat initiatieven nemen om voor een aantal thema's waddenbreed tot een nadere selectie, prioritering en programmering te komen. Daarmee vervult het Waddenfonds een agenderende aanjaagfunctie om afstemming en consensus te bereiken tussen (coalities van) partijen, provincies en lokale overheden over een waddenbreed investeringskader.

Deze rol gaat het Waddenfonds in ieder geval vervullen bij het thema 'duurzame recreatie en toerisme' waarbij een bezinning op het concept 'poorten en parels' moet leiden tot een nadere selectie en prioritering. Evenzo is bij dat thema een verdere uitwerking noodzakelijk van de positionering van het Waddengebied. Maar, bijvoorbeeld, ook voor het thema duurzame visserij, het thema natuur (o.a. visrivier/-passages), duurzame havens en verduurzaming energiehuishouding kan de noodzaak ontstaan om tot verder uitgewerkt investeringskader te komen.

Partijen die bij dergelijke afstemming worden ingeschakeld zijn onder meer de Vereniging van Waddenzeegemeenten, het samenwerkingsverband De Waddeneilanden, Raad van advies Waddenzeehavens, Energy Valley, brancheorganisaties visserij, LTO-Noord en de Waddenvereniging en de rijksprogramma's. Zij kunnen thematische gebiedsvisies uitwerken tot een investeringskader waarin een nadere prioritering en selectie wordt aangegeven van waddenspecifieke projecten die voor Waddenfondsbijdragen in aanmerking komen.

De effectiviteit van het Waddenfonds kan worden vergroot door aan te sluiten bij beleidsprogramma's die in het Waddengebied worden uitgevoerd. Er zijn diverse nationale beleidsprogramma's in uitvoering, zoals de

Kaderrichtlijn Water, Natura2000, het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma, Grote Wateren, het Deltaprogramma en het Nationaal Energieakkoord. En er zijn diverse regionale stimuleringsprogramma's in ontwikkeling, onder andere voor de verduurzaming van energieproductie en -gebruik en voor versterking van de regionale economie. Ook zijn er gebiedsgerichte deelprogramma's waar bij kan worden aangesloten: het *Programma Building with Nature* waar de Waddenzeehavens aan werken, maar ook gebiedsgericht rond de uitwerking van *Economie en Ecologie in Balans* in het Eems-Dollard gebied en rond de Afsluitdijk.

Bij de uitvoering van deze programma's kan het Waddenfonds op onderdelen bijdragen met additionele, waddenspecifieke en innovatieve investeringen. Meerwaarde wordt bereikt door de raakvlakken in ambitie, aanpak en financiering te zoeken en elkaar te versterken. Het Waddenfonds kan complementair zijn bij het realiseren van die programma's. Voor het Waddenfonds ligt daarbij de uitdaging om voorbeelden van duurzame gebiedsgerichte oplossingen tot stand te laten komen die inspireren om in het vervolg reguliere maatregelen meer waddenspecifiek uit te voeren. Het Waddenfonds kan als hefboom werken: het stimuleren van transities naar duurzame vormen van inrichting en gebruik in het Waddengebied als norm.

5.2 Additionaliteit

Het Waddenfonds richt zich op het bijdragen aan activiteiten, *anders dan* reguliere investeringen of beheers- of onderhoudswerken (artikel 1 bestuursakkoord decentralisatie Waddenfonds d.d. 14 sept. 2011). Het fonds voorziet in *extra* investeringen in het Waddengebied die de duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap versterken. Het fonds ondersteunt bij voorkeur programma's en projecten die synergetisch van karakter zijn: tegelijkertijd de ecologie én de duurzame ontwikkeling van het Waddengebied ten goede komen (preambule bestuursakkoord). Programma's en projecten moeten tenminste bijdragen aan het realiseren van één van de vier hoofddoelen van het Waddenfonds. Het fonds faciliteert offensieve strategieën om de doelen beter, integraler en sneller te realiseren.

Hiermee is *additionaliteit* een belangrijk uitgangspunt. Het fonds investeert in activiteiten die een impuls geven aan de gebiedskwaliteiten in *aanvulling* op het reguliere investeringen of beheers- of onderhoudswerken. Onder 'regulier' verstaat het Waddenfonds de overheidsinspanningen om beleid te realiseren. Onder regulier valt ook het voldoen aan de wettelijke verplichtingen (voldoen aan algemene gebruiksregels, normen, vergunningsvoorwaarden en compensatieverplichtingen).

Het reguliere overheidsbeleid is aan verandering onderhevig, evenals de inzet van reguliere overheidsmiddelen. Publieke taken worden efficiënter uitgevoerd of worden overgedragen aan of uitgevoerd door andere (semi-)publieke instanties of door marktpartijen. Ook ontstaan nieuwe generieke overheidsdoelstellingen met bijbehorende investeringsprogramma's, zoals bij het stimuleren van een koolstofarme energiehuishouding of bij het anticiperen op klimaatverandering (deltaprogramma dat investeert in adaptatiemaatregelen voor veranderende neerslagpatronen en zeespiegelstijging). Niet alleen (inter)nationaal maar ook regionaal worden voor intensivering van beleid investeringsprogramma's ingesteld. Doelen overlappen deels met de hoofddoelen van het Waddenfonds.

Het Waddenfonds richt zich – ook bij veranderingen in de beleidsomgeving – op het bieden van extra investeringen. Dat betekent dat voor elke subsidieaanvraag (tenminste in het kader van de vereiste cofinanciering) wordt nagegaan in welke mate deze in aanmerking komt voor realisering met de inzet van andere uitvoerings- en investeringsprogramma's. Hierbij stemt het Waddenfonds actief af met andere investeringsprogramma's die opereren in het Waddengebied, waarbij het Waddenfonds zich richt op pilots die leiden tot *waddenspecifieke* ecologische en economische oplossingen en die als voorbeeld dienen voor reguliere toepassing.

5.3 Waddenspecifiek

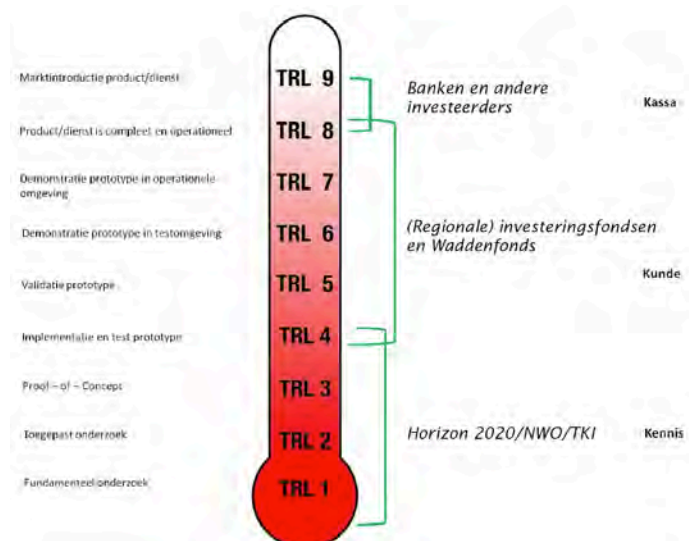
Waddenspecifiek is één van de uitgangspunten waarmee de nadere focus op de doelen in de periode 2014-2017 vanuit de speerpunten van de Waddenvisie ‘Wadden van allure’ is gezocht. Gebiedspecifieke kwaliteiten, kansen en bedreigingen van en in de Waddenzee en het Waddengebied staan centraal. Voor een deel van de speerpunten in de Waddenvisie ligt het min of meer voor de hand generieke maatregelen te treffen. Zo kan worden bijgedragen aan de generieke transitie naar een duurzame energiehuishouding in het Waddengebied maar voor het Waddenfonds ligt de uitdaging in meer in bij het bijdragen aan gebiedspecifieke innovatieve toepassingen zoals ‘blue energy’ of getijdenenergie.

Naast de interprovinciale Waddenvisie ‘Wadden van allure’ stellen de provincies ook andere beleidsvisies vast die veelal samen met partners tot stand komen of zijn gekomen. In de uitvoeringsprogramma’s bij die visies wordt soms verwezen naar de mogelijkheid om Waddenfondsmiddelen in te zetten. Die verwijzing verplicht het bestuur van het Waddenfonds niet tot het bijdragen aan betreffende programma’s.

5.4 Innovaties

Een belangrijk deel van de projecten en programma’s is (mede) gericht op de duurzame ontwikkeling van de regionale economie waarbij aanvragen afkomstig zijn van marktpartijen of brancheorganisaties. Duurzame economische ontwikkeling verloopt vooral via het implementeren van rendabele vormen van technologische innovaties. Voor realisering van hoofddoel 3 (‘duurzame economische ontwikkeling & transitie naar duurzame energiehuishouding’) richt het Waddenfonds zich vooral op innovaties door marktpartijen. Met innovaties ontstaan nieuwe producten, productiewijzen en diensten die de regionale productie kunnen vergroten met een kleinere gebruiksdruk op de omgeving.

Het Waddenfonds kan slechts bijdragen aan een beperkt deel van innovatietrajecten. Afstemming met generieke innovatieprogramma’s is noodzakelijk. Hierbij hanteert het Waddenfonds als uitgangspunt dat innovaties al diverse onderzoeks- en proeffasen moeten hebben doorlopen en er sprake is van operationalisering en implementatie. De negen innovatiestappen (‘Technology Readiness Levels’ van NASA, 1995) gelden als illustratie. Elke fase kent een andere verhouding tussen kennis en kunde en tussen investeringsbehoefte en risico. In de startfasen ligt financiering vanuit EU-programma’s (zoals Horizon2020) of nationale onderzoeksbudgetten (NWO) of private durfinvesteerders voor de hand; er is dan zeer specifieke vakkennis nodig om de kansen en -risico’s te kunnen inschatten. Vanaf het moment dat het gaat om implementatie en operationalisering in het Waddengebied ligt financiering door (regionale) investeringsfondsen meer voor de hand en kan sprake zijn van een bijdrage van het Waddenfonds.



Het Waddenfonds kan een rol spelen in het vormen van proeftuinen en pilots (living labs) om gebruikers de potenties van de innovatieve producten te tonen en de voordelen van marktintroductie in het Waddengebied te benutten.

5.5 Overige aandachtspunten

Synergie

Het Waddenfonds beoogt aan te zetten tot synergie en hefboomwerking door het op het raakvlak van ecologie en duurzame economische ontwikkeling bij te dragen aan:

- projecten of innovaties die inspireren om elders in het Waddengebied soortgelijk te handelen;
- projecten die tezamen met andere projecten een groter geheel vormen;
- projecten die als pilot, voorbeeldproject of proeftuin fungeren opdat met reguliere programma's of investeringen wordt bijgedragen aan duurzame economische ontwikkeling;
- projecten die aanzetten tot het vormen van coalities van meerdere belanghebbenden.

Open kennisuitwisseling en communicatie draagt bij aan synergie en is een voorwaarde die bij subsidietoekenning wordt gesteld.

Programmatisch werken

Doelen worden in dit Uitvoeringsplan in strategische termen en per thema gesteld.

In de Jaarprogramma's worden deze programmatisch geschakeld om de beoogde synergie te bereiken. De programmaregisseurs van het Waddenfonds zetten zich in om zo vroeg mogelijk met initiatiefnemers af te stemmen opdat de programmatische koppelingen tussen doelen en projecten worden geoptimaliseerd, prioriteiten worden gesteld en de afstemming met andere beleidsprogramma's worden gelegd.

De jaarprogramma's bieden de mogelijkheid voor (coalities van) initiatiefnemers om zelf projecten te vormen met een eigen samenstel van doelen gericht op waddenspecifieke oplossingen met een positief effect op de ecologische, economische en sociaal-culturele ontwikkeling van het Waddengebied.

Voor het bepalen van de doelmatigheid en doeltreffendheid is een goede monitoring nodig, zowel in termen van gewenste resultaten als in termen van voortgang.

Monitoring en evaluatiesysteem

Voor het kunnen monitoren van de (ontwikkeling) van de kwaliteit van de Waddenzee en het Waddengebied, en de bijdrage hieraan van projecten die met de inzet het Waddenfonds worden gerealiseerd, is een helder monitoring- en evaluatiesysteem noodzakelijk. De Waddenacademie kan als netwerkorganisatie de brug slaan tussen diverse kennisinstellingen en beleidsvorming en bijdragen aan de vorming van een duurzaamheidsmonitor die het periodiek mogelijk maakt de balans op te maken aan de hand van dezelfde indicatoren. Diverse initiatieven die onder auspiciën van de Waddenacademie zijn gestart – o.a. WaLTER – kunnen belangrijke bouwstenen leveren.

Bij de start van het eerste jaarprogramma op basis van dit Uitvoeringsplan moet deze duurzaamheidsmonitor beschikbaar zijn, opdat de kwaliteitscommissie de doelmatigheid en doeltreffendheid van de middeleninzet van het Waddenfonds periodiek kan evalueren.

6 Verantwoording proces

Om de ervaringen met het Pionierprogramma goed te betrekken in het opzetten van het nieuwe Uitvoeringsplan zijn meerdere bevindingen verzameld:

- Evaluatie kwaliteitscommissie
- Gesprekken met stakeholders en deskundigen
- Leerpunten n.a.v. beoordeling subsidieaanvragen (uitvoeringsorganisatie en DB)
- Ervaringen gebruikers (Waddenfondsday)
- Bestuurlijke consultatie (overleg met bestuurlijke vertegenwoordigers in de RCW, waaronder gemeenten en waterschappen)

Bevindingen en adviezen kwaliteitscommissie

- Leg eenduidige relaties/koppelingen tussen thema's/programma's en hoofddoelen.
- Stel in het Uitvoeringsplan enkelvoudige doelen voor vier jaar (afgeleid van langetermijnambities); zet in jaarprogramma's in op meervoudig doelbereik.
- Werk meer met indicatoren en criteria waardoor de bijdrage van projecten aan het bereiken van de hoofddoelen traceerbaar is.
- Werk meer vanuit (gebieds)visie(s).
- Stem af op andere instrumenten dan investeringen (en op andere programma's).
- Streef naar coalities die projecten dragen.

Gesprekken met stakeholders en deskundigen

Ter voorbereiding van het Uitvoeringsplan zijn groepen stakeholders en deskundigen geconsulteerd:

2 sept. 2013 over Werelderfgoed, cultuurhistorie, landschap
 25 sept 2013 over Energietransitie
 3 okt 2013 over Ecologie, Water
 7 okt 2013 over Economie (breed)
 9 okt 2013 over Havens en Logistiek
 10 okt 2013 over Visserij

Voor deze bijeenkomsten zijn vertegenwoordigers van de volgende instanties en/of personen uitgenodigd:

Adviseur havencoalitie	NAM
ANWB	Natuurmonumenten
Atelier Fryslân	Nederlandse Vissersbond
Coördinator NL Lauwersmeer	NOM
De Volharding B.V.	Oerol
Deltares	Port of Den Helder
Energy Academy	ProChangeSolutions
Energy Valley	Programmabureau Naar een Rijke Waddenzee
Esco Salt	Raad van advies Waddenzeehavens
Firma Wagenborg	Samenwerkende bedrijven Eemsmond
Fryske Gea	Samenwerkingsverband De Waddeneilanden
GDF	Stichting Wad
Gronings Landschap	Stichting Waddengoud
GSP	UNESCO
Harlingen Seaport	Urgenda
Hoogleraar Ecologie	VAST / TexelEnergie
Hoogleraar Regionale economie	Vereniging van Waddenzeegemeenten
Hoogleraar Vrijetijdseconomie	vertegenwoordiger Visserijsector
Hoogwaterbeschermingsprogramma	vertegenwoordiger garnalentransitie
IMSA	VNO/NCW
kwartiermaker Viswad	Vogelbescherming Nederland
Lenger visverwerking	Waddenvereniging
LTO-Noord	Wetterskip Fryslân
Molencaten Europe BV	

Op 14 oktober zijn de bevindingen uit de consultatie van stakeholders voorgelegd aan materiedeskundigen van de drie provincies en hebben zij hun inbreng geleverd voor het Uitvoeringsplan.

De volgende hoofdlijnen kwamen uit deze consultaties:

Algemeen:

- zoek een goede balans tussen grote en kleinere projecten. Voorkom dat door de veelheid aan projecten de hoofddoelen uit het zicht raken. Er kan meer focus worden aangebracht door een scherpere selectie van zaken die voor WF-subsidie in aanmerking komen.
- Verken de mogelijkheden om voor een groot deel (de economisch getinte projecten of de economische onderdelen) het Waddenfonds revolverend bij te laten dragen aan de benodigde investeringen (kredietsubsidies of kredietgaranties).

Meer specifieke punten:

- *Voor werelderfgoed, landschap en cultuurhistorie:* stuur op coalities publieke en private combinaties en versterk participatie betrokkenen/gebruikers bij beheer.
- *Voor verduurzaming energiehuishouding:* Werkingsgebied kan worden beperkt, er ontstaan inmiddels zo veel andere ondersteuningsmogelijkheden. Zoek naar de waddenspecifieke innovaties in de energietransitie.
- *Natuur en water:* Zet het Waddenfonds in als aanjager. Realiseer pilots en voorbeeldprojecten die inspireren om generieke programma's natuurinclusiever te laten verlopen. Er is daarnaast behoefte aan forse meerjarige bijdragen WF aan grote projecten/programma's (visrivier, Eems-Dollard, etc).
- *Economie (havens, landbouw en recreatie&toerisme):* Ondernemers innoveren in kleine stappen. Organiseer de verbinding. Gebruik verduurzaming als innovatiepunt.
- *Visserij:* Laat WF bijdragen aan een totaalpakket aan afspraken (Viswad).

Leerpunten n.a.v. beoordeling subsidieaanvragen

Algemeen:

- Pionierprogramma in combinatie met de verordening toepassen als subsidieregeling leent zich (vanwege bij beoordeling op volgorde van ontvangst aanvragen) niet of nauwelijks voor kwalitatief-programmatisch afwegingskader. Overweeg naast beoordeling op 'volgorde van ontvangst' het inzetten van andere beoordelingsmethoden: tenderen of prijsvraag voor sommige thema's/budgetten.
- Scherpere criteria stellen in jaarprogramma's.
- Bredere instrumentenmix introduceren.
- Nadere verkenning van inzetbaarheid discretionaire bevoegdheid DB.

Specifieke punten:

- In samenhang met andere generieke ondersteuningsmogelijkheden voor verduurzaming energievoorziening is het de vraag of in de volgende periode generieke maatregelen zoals zonnepanelen nog door het Waddenfonds moet worden gesubsidieerd.
- Voor de volgende periode een sterkere koppeling leggen met innovatief omgaan met specifieke omstandigheden in de regio.
- De positieve effecten van toegekende projecten zijn veelal generiek van aard.
- Aanvullende voorwaarde van overdraagbaarheid van kennis en ervaring van belang.
- Volgende programma scherper definiëren welke innovaties of innovatiefase voor subsidie in aanmerking komt.

- Volgende subsidieverordening beter onderscheid tussen financieren onrendabele toppen en exploitatietekorten. Betere regeling voor omgaan met winsten in exploitatiefase. Strakkere criteria staatssteun. Vroegtijdig overleg en regels opnemen voor de omgang met veranderende subsidieregimes in omgeving.

Waddenfondsday 21 november 2013

Tijdens de Waddenfondsday zijn de aanwezigen tijdens het tweede deel van het programma gevraagd om hun prioriteiten aan te geven voor de thema's: recreatie en toerisme, landbouw, Visserij, Natuur en Water, Landschap en Cultuurhistorie, Kust en veiligheid, Energietransitie, Economie en Havens.

In een tweede ronde zijn de uitkomsten van twee groepen met elkaar geconfronteerd en is gezocht naar synergie. De uitkomsten van deze workshops zijn gebruikt bij de totstandkoming van het ontwerp-Uitvoeringsplan en zullen worden gebruikt bij de totstandkoming van het Jaarprogramma 2014-2015.

Bestuurlijke consultatie (RCW)

Het Regiecollege Waddengebied heeft op 4 november 2013 en op 9 december 2013 het voorontwerp-Uitvoeringsplan besproken. Het RCW pleit voor een scherpe focus, gericht op het gebiedspecifiek gezamenlijk ontwikkelen van economie en ecologie passend bij de Wadden ook in internationaal verband. Zoek daarbij nadrukkelijk de verbinding in de regio met andere projecten. Kom tot een wervend concept i.p.v. het begrip duurzaamheid en specificeer ook bijvoorbeeld het begrip additioneel scherp. Het RCW vraagt om duidelijkheid over hoe de grote projecten te ontwikkelen, is een programmabureau Rijk Waddengebied mogelijk aan de orde voor bijv. de gemeenten en de provincies? Daarnaast verzocht het RCW om nadere screening van de thema's aan andere geldstromen zoals de KRW zodat er nog meer focus kan zijn. Tenslotte kan de kwaliteit van de ambities hoger.

Consultatie gemeenten 9 december 2013

Tijdens de consultatie van gemeenten (bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordigers van de Vereniging van Waddenzeegemeenten en het samenwerkingsverband De Waddeneilanden) is het belang van het budget lokale innovaties benadrukt, is gevraagd de mogelijkheid van subsidiëring van visievorming en planvoorbereiding (proceskosten) nader te onderzoeken, is er voor gepleit om naast het programma rijke Waddenzee ook te komen tot programma's rijk waddengebied in economische en sociaal-culturele zin) en is de bereidheid uitgesproken om tot een regionaal afgestemde programmering en prioritering te komen van maatregelen ter versterking van de recreatief-toeristische infrastructuur van de waddenkust (poorten en parels).

1 Ambities, streefbeelden en speerpunten uit Waddenvisie

Waddenvisie 'Wadden van allure!'

Als beleidskader voor het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2014-2017 gelden de ambities, streefbeelden en speerpunten die de Waddenprovincies in het najaar van 2013 in de Waddenvisie 'Wadden van allure' hebben vastgelegd. De ambities en streefbeelden zijn gericht op de lange termijn en de speerpunten zijn gericht op de komende vijf à tien jaar.

Ambities en streefbeeld 2030 Natuur – omgaan met ecologische en fysieke processen en dynamiek

'Stip aan de horizon' is dat de Waddenzee in 2030 vanuit ecologisch oogpunt optimaal functioneert en de ecologische verbindingen (inclusief vismigratie) zo veel mogelijk zijn hersteld. Het programma *Naar een Rijke Waddenzee* blijft het uitgangspunt van de provincies, ook om de Waddenzee te vrijwaren van externe bedreigingen.⁸ In 2030 zijn de waterkwaliteit en -helderheid verbeterd, de stikstofdepositie is verminderd, dynamische processen in de duinen en de kwelders zijn hersteld, er zijn nieuwe mosselbanken en zeegrasvelden en een evenwichtige flora en fauna, met minder bodemverstoring. Het besef dat een gezond ecosysteem diensten biedt ten gunste van mens en maatschappij, ook in economisch opzicht, is gemeengoed en uitgangspunt voor elke ontwikkeling. Samenwerking, een gezamenlijke visie op gastheerschap, promotie van het Waddengebied als entiteit en kennisontwikkeling en –overdracht vormen de basis.

Speerpunten voor natuur

1. Verder uitvoering geven aan de doelstellingen van het programma *Naar een rijke Waddenzee* en het vergroten van het bewustzijn over de waarden en kwetsbaarheden van het unieke ecosysteem van het Waddengebied.
2. Herstel van de natuurlijke dynamiek in de duinen en kwelders in het Waddengebied en de aanleg van ecologische verbindingen, welke natuurlijke processen zoals vismigratie mogelijk maken.
3. Het realiseren van meer geleidelijke overgangen tussen land en water, zowel ten dienste van de natuur- en landschapswaarden, als van de (recreatieve) beleving van het Waddengebied.
4. Het uitwerken van een duidelijke visie over de gezamenlijkheid in het beheer van de Waddenzee. Het Rijk is primair verantwoordelijk en van het Rijk wordt verwacht dat die hiertoe binnen de Beheerraad het initiatief zal nemen. Het Rijk heeft de provincies uitgenodigd om mee te denken over de toekomst van het beheer.
5. Beschermen, optimaliseren, economisch benutten en beleven van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van het Waddengebied, per deelgebied (zee, inclusief maritiem erfgoed, eilanden en kust) door behoud, versterking en (digitale) ontsluiting ervan.

Ambities en streefbeeld 2030 Water

In 2030 is het Waddengebied nog steeds een veilige plaats om te wonen, doordat de benodigde dijkversterkingen zijn gerealiseerd. Rijkswaterstaat en de waterschappen staan hiervoor aan de lat. Dijkversterkingen gebeuren zoveel mogelijk in combinatie met andere functies, zoals natuur- en landschapsontwikkeling ('*building with nature*'), recreatie en behoud van cultuurhistorisch erfgoed. Doordat voldoende waterbergingslocaties beschikbaar zijn, is de robuustheid van het watersysteem vergroot en het risico op wateroverlast verkleind. Voorts is de natuurlijke dynamiek van het watersysteem in het Waddengebied grotendeels hersteld. Op het vasteland en

⁸ Het programma Naar een Rijke Waddenzee is in 2010 gestart, in opdracht van de toenmalige minister van LNV en het Regiecollege Waddenzee, met als belangrijkste doel om bestaande natuurherstelplannen voor de Waddenzee te versnellen en ten uitvoer te brengen. Voor de rijke Waddenzee in 2030 zijn vijf ecologische pijlpalen uitgezet: 1) Er is schoon en helder (genoeg) water, 2) Het voedselweb is in evenwicht, 3) Er is een grootschalige aanwezigheid van biobouwers, zoals mosselbanken, sabellariariffen en zeegrasvelden, 4) De Waddenzee is een veilige plek voor bewoners en gebruikers, 5) De Waddenzee is optimaal ingebed in de internationale keten van wetlands. Om dit doel te bereiken is een aantal acties benoemd, zoals het versnellen, bundelen en richting geven van bestaande initiatieven gericht op een Rijke Waddenzee; het ontwikkelen van nieuwe projecten en maatregelen om het natuurherstel een impuls te geven; het faciliteren van coalities gericht op kansrijke natuurontwikkelingen in combinatie met een duurzaam gebruik van het gebied en het realiseren van kansen voor financiering van projecten.

op de eilanden is sprake van een duurzaam peilbeheer en nemen de provincies, samen met de waterschappen, hydrologische maatregelen die aansluiten bij verschillende vormen van grondgebruik. Hierbij wordt specifieke aandacht gegeven aan het tegengaan van verzilting, verdroging en natuurontwikkeling. Het watersysteem is zodanig dat de flora en fauna en de agrarische sector in het Waddengebied zich goed kunnen ontwikkelen en de zoetwatervoorziening gegarandeerd is.

Speerpunten voor water

1. Gegarandeerde kustveiligheid, waar bij de aanpak van de waterkeringen zoveel mogelijk naar combinaties wordt gezocht met andere functies. Bij investeringen in zeekeringen wordt gezocht naar nieuwe dijkvormen (zoals versterking van buitendijkse zeekeringen en meerlaagse kustveiligheid), dynamische ontwikkeling van de zandige kust ('*wash-overs*') en de inrichting van natuurvriendelijke oevers.
2. Borging van de zoetwatervoorziening ten behoeve van:
 - a. de agrarische sector (tegengaan verzilting), onder andere door de inrichting van zwak brakke sloten, maar ook het efficiënter benutten van zoetwater;
 - b. drinkwater. Op de Waddeneilanden wordt ingezet op innovatieve oplossingen en investeringen in duurzame zelfvoorziening. Er worden pilots zoetwatervoorziening uitgevoerd;
 - c. de industrie. Met cascadering en het efficiënter benutten van waterstromen kunnen belangrijke stappen in de zoetwatervoorziening worden gezet.

Ambities en streefbeeld 2030 Werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapontwikkeling – omgaan met ecologische en culturele omgevingskwaliteiten

Landschapswaarden (rust, stilte, duisternis en ruimte) en cultuurhistorische waarden hebben een hoge kwaliteit en hebben impulsen gekregen. Daarnaast krijgen landschap en cultuurhistorie, naast natuurwaarden, ook meer aandacht bij nieuwe ontwikkelingen. Landschap en cultuurhistorie worden benut als economische factor, zoals voor recreatie en toerisme en als vestigingsfactor voor bedrijven en bewoners. Het vroegtijdig betrekken van bewoners, ondernemers en andere belanghebbenden bij ontwikkelingen zorgt ervoor dat de bescherming van deze waarden een gedeelde verantwoordelijkheid wordt.

Ruimtelijke ontwikkelingen, onder andere in het licht van de versterking van de kustveiligheid, zijn op een duurzame manier ingepast. Hierbij is oog voor het behoud en de versterking van de samenhang in het Waddenlandschap, met kwelderruggen, maren, wierden en terpen, dijken, dijkcoupures, boerenplaatsen en eendenkooien. Specifiek voor de Waddenkust ligt er een grote uitdaging om de overgang tussen land en water meer vloeiend vorm te geven, zowel ten gunste van de natuur als ter versterking van de mogelijkheden voor recreatie en toerisme. Dit is één van de manieren waarop de beleving van het Waddengebied kan worden versterkt en het bewustzijn over de kwaliteiten van dit kwetsbare en unieke gebied wordt vergroot. Zodoende is in 2030 de status van de Waddenzee als UNESCO Werelderfgoed gecontinueerd.

Het zorgvuldig omgaan met de grote variëteit aan natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden, die in belangrijke mate de ontwikkelingsruimte voor andere functies bepalen, is van belang. Dit ervaren de provincies, met het Rijk, als onze gedeelde verantwoordelijkheid.⁹ Tegelijkertijd is er de positieve trend dat bewoners zich meer inzetten om zelf ook een steeds grotere verantwoordelijkheid te nemen.

Speerpunten voor werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapontwikkeling

1. Het realiseren van meer geleidelijke overgangen tussen land en water, zowel ten dienste van de natuur- en landschapswaarden, als van de (recreatieve) beleving van het Waddengebied.
2. Beschermen, optimaliseren, economisch benutten en beleven van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van het Waddengebied, per deelgebied (zee, inclusief maritiem erfgoed, eilanden en kust) door behoud, versterking en (digitale) ontsluiting ervan.

⁹ De UNESCO Werelderfgoedgebieden zijn geborgd in het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro). De kwaliteiten van de Waddenzee zijn onder andere vastgelegd in de PKB Derde Nota Waddenzee. Op de Noordzee en het IJsselmeer is het Nationaal Waterplan van toepassing.

Ambities en streefbeeld 2030 Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme verschaffen het gebied een grotere bekendheid en werken als aanjager voor het sociaal-economische voorzieningenniveau, zodat ook de bewoners van het gebied ervan profiteren.

In 2030 is sprake van een sterke, kwalitatief hoogwaardige, marktconforme en gastvrije recreatief-toeristische sector met een robuust voorzieningenniveau, een goede naamsbekendheid en een aanzienlijke bijdrage aan de economische vitaliteit van de regio. De groei van de bezoekersaantallen en de bijbehorende voorzieningen is op duurzame wijze verlopen, waarbij de natuurwaarden niet onder druk zijn komen te staan. Het voorzieningenniveau doet de titel van deze visie eer aan: *Wadden van allure*. Het Waddengebied is gerenommeerd om de gastvrijheid die geboden wordt en de gemakkelijke bereikbaarheid. Steden, dorpen, eilanden en de Waddenkust hebben zich gesterkt in hun eigen identiteit en profilering, maar benaderen en presenteren met een goede samenwerking het Waddengebied als een eenheid. Het verhaal van de Wadden is zichtbaar in het landschap en blijft goed beleefbaar. Aansprekende recreatieve poorten, gericht op grote bezoekersaantallen, hebben de Waddenkust op de kaart gezet en gezorgd voor een economische impuls die verder reikt dan alleen de poorten. Als contramal daarvan zijn de 'pareltjes' van natuur, identiteit van landschap, dorpen en cultuurhistorie, versterkt.

Speerpunten recreatie en toerisme

1. Kwalitatieve groei van meer marktconforme recreatief-toeristische voorzieningen, in balans met de aanwezige natuur- en landschappelijke waarden. Belangrijke onderdelen hiervan zijn een betere spreiding van de toeristen over de seizoenen en verbreding daarvan, als ook versterking van routenetwerken voor wandelen, fietsen en toervaart. Aan het vasteland is het streven ook gericht op kwantitatieve groei door ontwikkeling van een samenhangend aanbod van recreatief-toeristische voorzieningen, met enkele concentratieplekken voor dag- en verblijfstoerisme ('poorten') en daarbinnen een fijnmazig netwerk van kleinschalige bestemmingen, attracties en accommodaties, die aansluiten bij de identiteit van het gebied ('parels').
2. Verduurzamen van recreatie en toerisme in het Waddengebied. Specifieke aandachtspunten hierbij zijn:
 - a. stimuleren van duurzaam recreatief medegebruik van natuurgebieden door (eenheid in) voorlichting, gastheerschap, educatie en begeleiding van recreanten, waarbij bewustwording van recreanten van de kernwaarden van het gebied centraal staat;
 - b. recreatie en toerisme organiseren vanuit en aanpassen aan de specifieke krachten en kwetsbaarheden van het Waddengebied.
3. Promotie en marketing van het Waddengebied. Belangrijke doelen hierbij zijn:
 - a. neerzetten van het Waddengebied als eenheid met de Waddenzee als UNESCO Werelderfgoed, waarbij ruimte is voor een eigen profilering voor de afzonderlijke regio's, steden of dorpen en eilanden;
 - b. het benutten van UNESCO Werelderfgoed als verbindend element en smeerolie voor de recreatief-toeristische ontwikkeling van het Waddenkustgebied;
 - c. op de Waddeneilanden ligt de focus niet noodzakelijkerwijs op méér bezoekers, maar verlenging en verbreding van het seizoen (bijv. zorgtoerisme) en vergroting van de bestedingen; in het kustgebied focus op groei en ontwikkeling in bezoekersaantallen en voorzieningen, passend binnen het concept van de 'poorten en parels';
 - d. stimuleren van coalitievorming tussen lokale initiatiefnemers en ondernemers, opdat zij elkaar inspireren tot een aanbod van aantrekkelijke attracties en arrangementen (bijv. combinaties van natuur- en landschapsbeleving, sportieve en culturele activiteiten, horeca, musea, overnachtingaccommodaties).
 - e. Het koppelen van initiatieven in het Waddengebied aan regionale/provinciale ontwikkelingen.

Ambities en streefbeeld 2030 Verduurzaming energievoorziening

In 2030 heeft het Waddengebied grote stappen gezet in de transitie naar een duurzame energievoorziening. Het gebied is een geslaagd voorbeeld van energiebesparing en de toepassing van duurzame energie: de vijf Waddeneilanden hebben hun stappenplan uitgevoerd en zijn geheel zelfvoorzienend. Alle veerdiensten, koopvaardijvloot en de visserijvloot varen op LNG (vloeibaar gas) of, liever nog: bio-LNG. In de bedrijvigheid is sprake van verregaande vergroening; met name het chemisch cluster is hiervan een excellent voorbeeld. Door de toepassing van duurzame energie en kennisontwikkeling zijn tevens de economische structuur en

werkgelegenheid versterkt: investeringen hebben hoge toegevoegde waarden en een aanzienlijk werkgelegenheidseffect. Achter een aantal grote marktpartijen staan vele toeleveranciers, die voor een belangrijk deel tot het midden- en kleinbedrijf behoren. Het Waddengebied doet wereldwijd mee bij de ontwikkeling en toepassing van hooggekwalificeerde technologieën voor energie-efficiency, zelfvoorzienendheid en *biobased economy*. Hiertoe is de beschikbare kennis en het opleidingsaanbod gebundeld in een Energy Academy Europe, Energy College en Marine Campus Netherlands (MCN), van waaruit zowel theoretische als praktijkkennis verder worden ontwikkeld en benut.

Speerpunten verduurzaming energievoorziening

1. Offshore windenergie op de Noordzee en de Duitse wateren, aangezien deze kansen biedt voor economische impulsen voor de Waddenhavens, bouw en onderhoud
2. (services en maintenance) en innovatieve ontwikkelingen.
3. De ontwikkeling van een omvangrijk biomassa- en agrobusinesscluster; een sterk groeiende industrie op basis van een breed scala aan biomassa-grondstoffen en halffabricaten. Dit cluster richt zich, via het toepassen van cascadering, op het realiseren van steeds meer waarde uit biomassa, waarbij groen gas het startpunt is, naast de productie van biodiesel en aquatische biomassa. Deze sector is verder te versterken door het stimuleren van haalbaarheidsstudies, toegepast onderzoek en het opschalen daarvan naar haalbare *business cases*.
4. Verduurzaming van de gebouwde omgeving en verduurzaming/vergroening van de (proces) industrie. Toepassingen zijn: energiebesparing en decentrale opwekking van duurzame energie, ontwikkelen van *smart grids* en slimme toepassingen in de energie-infrastructuur, waardoor nieuwe duurzame-energieproducten relatief makkelijk benut kunnen worden.
5. Het versterken van het zelfvoorzieningsprincipe van de Waddeneilanden door een combinatie van energiebesparing, effectieve manieren van gebruik van brandstoffen en verschillende vormen van duurzame energieopwekking. Onderdeel hiervan is de implementatie van (bio-) LNG als brandstof voor alle veerdiensten, koopvaardijvloot en mogelijk ook de visserijvloot.

Kennisontwikkeling en innovatie, teneinde de leidende positie van het Waddengebied op het gebied van kennis over duurzame energie te behouden. Werken met proeftuinen is een bewezen instrument om hier invulling aan te geven en voorbeeldwerking te tonen.

Ambities en streefbeeld 2030 Havenontwikkeling

In 2030 zijn de Waddenzeehavens geslaagd in het uitbouwen van hun eigen profiel. Ze hebben hun sterke kanten en de daaraan gekoppelde economische activiteiten, verder versterkt. Juist door onderling samen te werken vanuit de afgesproken havenspecialisatie hebben ze hun concurrentiepositie verstevigd. In hun respectievelijke economische activiteiten spelen ze nationaal en internationaal een belangrijke rol. De havens zijn onlosmakelijk verbonden met de kwaliteiten van UNESCO Werelderfgoed Waddenzee en hebben zich duurzaam ontwikkeld op een wijze die recht doet aan hun specifieke ligging en de fysieke kwaliteiten van het Waddengebied. Bescherming en ontwikkeling van natuurwaarden, landschap en de cultuurhistorische identiteit van de havens, waartoe ook de bruine vloot en het maritiem erfgoed behoren, en de vissersdorpen is een integraal onderdeel geworden van gebiedsontwikkeling rond de havens. De scheepvaart heeft zich tot toonbeeld van verduurzaming getoond.

Speerpunten havenontwikkeling

1. Economische ontwikkeling van de Waddenzeehavens en de daarmee verbonden haven- en industrieterreinen, in balans met ecologische belangen. De havens specialiseren zich op: offshore (wind) energie (Den Helder en Eemshaven), *biobased economy* (Eemshaven en Delfzijl), jacht- en scheepsbouw (Harlingen). Door samenwerking, specialisatie en duurzaamheid profileren de havens zich in de sterk concurrerende Noordwest-Europese markt. De havens van de eilanden houden hun toeristische functie en spelen in op de vraag naar kwaliteit en gastheerschap. Bereikbaar houden van de havens is een aandachtspunt.
2. Ontwikkeling van de Waddenzeehavens tot UNESCO-waardige havens, waarbij verduurzaming, het terugbrengen van de ecologische footprint naar nul en *building with nature* centraal staan, inclusief de verduurzaming van de scheepvaart. De havens vormen de verbinding van het Werelderfgoed naar het achterland. Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn:

- a. het koppelen van de havenontwikkeling met de opgave om de natuurwaarden, landschap en de cultuurhistorische identiteit van de havens en de vissersdorpen in en nabij de Waddenzee te behouden en verbeteren;
- b. het stimuleren van het vergroenen van de bedrijvigheid van en in havens door het efficiënt en slim benutten van (afval)stromen, het gebruik van walstroom en het overschakelen op schonere brandstoffen zoals vloeibaar gas;
- c. voldoen aan de Ecoport-certificering.

Ambities en streefbeeld 2030 Visserij

In 2030 wordt de Waddenzee benut voor diverse vormen van duurzame visserij. Er heeft zich een rijke en gevarieerde visstand ontwikkeld, zoals onder andere aangegeven in de *Brede visie op duurzame visserij* en het programma *Naar een rijke Waddenzee*.¹⁰ Er is een visserijsector die zich kenmerkt door variatie, specialisatie en verschillende soorten visserijbedrijven en een hoogwaardig product levert. Door het gebruik van nieuwe visserijtechnieken, schone brandstoffen en zoneringsmaatregelen lijden de (bodem)flora en -fauna van de Waddenzee niet onder de visserij. Voor de bodemberoerende mossel- en garnalenvisserij zijn transitieprogramma's uitgevoerd, bijvangst komen nauwelijks meer voor en alle visserij is gecertificeerd duurzaam waardoor visbestanden zich hebben kunnen herstellen. Doordat een belangrijk deel van de vloot geschikt is voor *multi-purpose* gebruik, kunnen vissers snel inspelen op het wisselende visaanbod, marktkansen en seizoenswerkgelegenheid in andere sectoren. De logistiek en faciliteiten in de visserijhavens zijn goed geëquipeerd voor de verschillende vormen van innovatieve en duurzame visserij. Er is efficiënte samenwerking in de visserijketen en er zijn sterk ontwikkelde lokale afzet- en nichemarkten. De visserijhavens zijn recreatieve trekpleisters langs het werelderfgoed de Waddenzee.

Speerpunten Visserij

1. De ontwikkeling van een gezonde, duurzame visserijsector, met bijzondere aandacht voor:
 - a. het bevorderen van investeringen in onderzoek en innovaties voor duurzame visserijtechnieken en het bevorderen van de toepassing hiervan. Maatregelen moeten bijdragen aan vermindering van de visserijdruk, natuurherstel of -ontwikkeling, monitoring en energietransitie (door aanpassingen aan schepen, visserijtechnieken en –tuigage en schone brandstoffen);
 - b. het onderzoeken van de mogelijkheden van flexibele visserijvergunningen;
 - c. de aanpassing van faciliteiten en logistiek in de visserijhavens en verbetering van de uitstraling van de visserijhavens, om ze daarmee aantrekkelijker te maken voor toeristen.
2. Regulering van de visserijdruk, zodat deze aansluit bij de draagkracht van de Waddenzee. Hoewel regulering van de visserij primair een verantwoordelijkheid is van de rijksoverheid, stimuleren de provincies de ontwikkeling van omschakelplannen voor de visserij.
3. Samenwerking in de visserijketen, bijvoorbeeld via de Blue Ports, integratie met andere activiteiten en het stimuleren dat vertegenwoordigers van de visserijsector, natuurorganisaties, kennisinstellingen, overheden en andere gebruikers van de Waddenzee gezamenlijk afspraken maken over een duurzame visserij en vangstrechtenbeheer (regionaal geregeld visserijbeheer).

Ambities en streefbeeld 2030 Agrarische sector

In 2030 is binnen de agrarische sector duurzaamheid een vanzelfsprekend uitgangspunt voor alle activiteiten en heeft de sector nog steeds een belangrijke toegevoegde waarde voor de economische vitaliteit in de regio. Het Waddengebied heeft haar voorname reputatie en exportpositie versterkt op het gebied van (kennis en technologie over) de veehouderij en teelten met een hoge toegevoegde waarde, zoals uitgangsmateriaal, pootgoed en

¹⁰ De *Brede visie op duurzame visserij* (2010) is opgesteld door vertegenwoordigers uit de visserijsector, natuurorganisaties en overheden. Volgens deze visie betekent een duurzame visserij in de Waddenzee dat de beroepsvisserij in 2020 opereert in balans met de natuur, maar ook in maatschappelijk, sociaal en economisch opzicht duurzaam is. De visie streeft naar nieuwe initiatieven naast het ingezette beleid (Convenant transitie mosselsector, Natuurherstelplan Waddenzee, verduurzaming garnalenvisserij en Beheerplan Natura 2000). Voorbeelden hiervan zijn: flexibilisering van de visserijvloot, aanpassing van visserijtechnieken, aanpassingen in logistiek rondom de visserij, en een integratie van visserij met andere activiteiten in de regio via nieuwe samenwerkingsverbanden.

aquacultuur. Kansen vanuit het perspectief van de *biobased economy* worden benut; er wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van gewassen en reststromen om bruikbare grondstoffen te maken voor voeding, medicijnen, chemicaliën, veevoer, materialen en energie. Dit geldt ook voor de kansen die de teelt van nieuwe gewassen en lucratieve nicheproducten (sojavervangers, algen, zilte teelten en nieuwe *non-food* gewassen). Samenwerking tussen agrarische bedrijven en met andere sectoren vindt onder meer plaats op enkele agribusinessparken, waar grondstoffen, landbouwproducten en reststromen opgeslagen en verwerkt worden. Hierdoor is sprake van efficiënter ruimtegebruik, minder transportbewegingen en het sluiten van kringlopen. De agribusinessparken zijn op een goede manier ruimtelijk ingepast. Ten slotte is de ontwikkeling van de agrarische sector steeds gekoppeld aan de belangrijke rol van agrariërs als beheerders van het landschap. Hierbij zijn agrarische natuur- en landschapswaarden, zoals weidevogelbescherming, ganzenopvang en landschapselementen, versterkt. De doelen voor de Kaderrichtlijn water en Natura2000 zijn gerealiseerd en is er sprake van een robuust waterbeheersysteem, waardoor de risico's voor verzilting aanvaardbaar zijn, resp. de economische kansen voor zilte landbouw zijn benut.

Speerpunten agrarische sector

1. Versterking van de economische functie van de agrarische sector. Deze versterking richt zich op het stimuleren van:
 - a. innovatie en investeringen gericht op efficiënte, kennisintensieve en duurzame productiewijzen. Hierbij ligt de nadruk op het tegengaan van verzilting, slim omgaan met zoetwater, onderzoek en pilots naar economisch perspectiefvolle business cases en aquacultuur;
 - b. samenwerking tussen landbouwbedrijven en met andere sectoren, gericht op de verduurzaming van de landbouw, de verbreding naar niet-agrarische sectoren en *biobased economy*. Om de kansen voor synergie te benutten is het gewenst om aan te sluiten bij het topsectorenbeleid en het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid;
 - c. diversificatie van de agrarische productie zoals multipurpose productie, streekproducten, nichemarkten en biologische landbouw. Het optimaliseren van kringlopen, zodat, vooral tussen de Waddeneilanden en het vasteland, de transportbewegingen kunnen worden verminderd;
 - d. verbreding naar niet-agrarische activiteiten zoals recreatie en toerisme, zorg, educatie en onderzoek.
2. Verduurzaming van de landbouw. Het gaat daarbij vooral om maatregelen voor de verbetering van kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, efficiënter omgaan met zoetwater, de versterking van natuur- en landschapswaarden, reductie van CO₂-uitstoot, vermindering van energiegebruik en verduurzaming van de energievoorziening. Maatregelen kunnen betrekking hebben op de Nitraatrichtlijn, KRW- en Natura2000-doelen zoals de (versnelde) vermindering van gebruik en de emissie van nutriënten, stikstof en gewasbeschermingsmiddelen, bescherming van weidevogels, behoud van karakteristieke landschapselementen en maatregelen om tot een duurzame energiehuishouding te komen.
3. Garanderen van goede landschappelijke inpassing en ruimtelijke kwaliteit van agrarische bedrijven, in samenhang met locatiebeleid en de eventuele verbreding ervan en agribusinessparken.

